

УДК 342.9

DOI <https://doi.org/10.32782/klj/2022.4.29>

Хоменко І. В.,

здобувач

Науково-дослідного інституту публічного права

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОВЕДЕННЯ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ В УМОВАХ ОСОБЛИВОГО РЕЖИМУ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Анотація. Метою статті є визначити поняття та особливості реалізації системи правового регулювання проведення негласних слідчих розшукових дій в умовах особливого режиму досудового розслідування. У статті розглянуто та проаналізовано особливості правового забезпечення проведення негласних слідчих розшукових дій в умовах особливого режиму досудового розслідування. Зазначено, що нормативні акти, які регулюють проведення НСРД вирішують ряд завдань в умовах особливих правових режимів досудового розслідування, а саме: надають можливість Генеральному прокурору, керівнику обласної прокуратури, їх першим заступникам і заступникам своєю постановою доручати здійснення досудового розслідування іншим органам досудового розслідування не лише у разі неефективності здійснення досудового розслідування, а також за наявності об'єктивних обставин, що унеможливають функціонування відповідного органу досудового розслідування чи здійснення ним досудового розслідування в умовах введення в Україні або окремих її місцевостях воєнного, надзвичайного стану; надають керівнику органу прокуратури в умовах введення в Україні або окремих її місцевостях воєнного, надзвичайного стану користуватися повноваженнями слідчого судді, передбаченими певними статтями КПК України, у випадку відсутності об'єктивної можливості їх виконання слідчим суддею; визначають вид та порядок оформлення процесуальних документів, які містять дозвіл на проведення НСРД в умовах введення в Україні або окремих її місцевостях воєнного, надзвичайного стану. Зроблено висновки, що нормативно-правове регулювання НСРД в умовах особливого режиму досудового розслідування – це процес прийняття, зміни або скасування правових норм, які регламентують підготовку та проведення НСРД під час воєнного, надзвичайного стану або у районі проведення антитерористичної операції чи заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації та/або інших держав проти України, що характеризується рядом факторів дестабілізуючого характеру, які унеможливають ведення досудового розслідування в межах існуючого нормативно-правового регулювання.

Ключові слова: *особливий режим, досудове розслідування, проведення негласних слідчих (розшукових) дій, правове регулювання.*

Khomenko I. V. Legal support for secret investigative (search) actions in the conditions of a special regime of pre-trial investigation

Abstract. The purpose of the article is to determine the concepts and features of the implementation of the system of legal regulation of the conduct of undercover investigative actions in the conditions of a special regime of pre-trial investigation. The article examines and analyzes the peculiarities of legal support for the conduct of undercover investigative actions in the conditions of a special regime of pre-trial investigation. It is noted that the normative acts regulating the conduct of the SIRA solve a number of tasks in the conditions of special legal regimes of pre-trial investigation, namely: they enable the Prosecutor General, the head of the regional prosecutor's office, their first deputies and deputies by their resolution to entrust the implementation of the pre-trial investigation to other bodies of pre-trial investigation not only in the case of inefficiency of the pre-trial investigation, as well as in the presence of objective circumstances that make it impossible for the relevant pre-trial investigation body to function or for it to conduct a pre-trial investigation in the conditions of the introduction of a state of war or emergency in Ukraine or some of its localities; provide the head of the prosecutor's office in the conditions of the introduction of a state of war or state of emergency in Ukraine or some of its localities to use the powers of the investigating judge provided for by certain articles of the Criminal Procedure Code of Ukraine, in the absence of an objective possibility of their execution by the investigating judge; determine the type and procedure for drawing up procedural documents that contain permission to carry out SIRA in the conditions of the introduction of a state of war and emergency in Ukraine or some of its localities. It was concluded that the legal regulation of SIRA in the

conditions of a special pre-trial investigation regime is the process of adopting, changing or canceling legal norms that regulate the preparation and conduct of SIRA during a state of war, a state of emergency or in the area of an anti-terrorist operation or measures to ensure national security and defense, repulsion and deterrence of armed aggression by the Russian Federation and/or other states against Ukraine, which is characterized by a number of destabilizing factors that make it impossible to conduct a pre-trial investigation within the framework of the existing regulatory framework.

Key words: *special regime, pre-trial investigation, secret investigative (search) actions, legal regulation.*

Постановка проблеми. З 2014 року в Україні триває збройна агресія РФ, яка з 24 лютого 2022 року переросла у повномасштабну війну. Відповідно до ЗУ «Про правовий режим воєнного стану» [1], Указу Президента України від 24 лютого 2022 року № 64 «Про введення воєнного стану в Україні» [2] (що затверджений Законом України від 24 лютого 2022 року [3]) був уведений воєнний стан, що обумовило ведення досудового розслідування в особливих умовах. На випадок необхідності фіксації злочинних дій та ведення досудового розслідування в умовах воєнного стану, ще у 2014 році КПК України [4] було доповнено нормами, які регламентували порядок особливого режиму досудового розслідування в умовах воєнного стану. З прийняттям Закону України від 14 квітня 2022 року № 2201-IX «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану» [5], була закріплена назва розділу «Особливий режим досудового розслідування, судового розгляду в умовах воєнного стану». Однією з суттєвих змін, які обумовлені проведенням досудового розслідування в умовах особливого режиму є специфіка правової регламентації проведення НСРД. Хоча формально ст. 615 КПК України стосовно проведення НСРД змінює лише суб'єкта, який надає дозвіл на проведення НСРД (замість слідчого судді цей дозвіл надає керівник органу прокуратури), але зміни щодо організації та тактики проведення НСРД у таких умовах значно глибші, оскільки обумовлені також: різними категоріями осіб, які раніш не підпадали до сфери дії органів кримінальної юстиції; неможливістю задіяти весь арсенал сил та засобів негласної роботи правоохоронних органів; відсутністю ефективного правового забезпечення діяльності органів досудового розслідування та оперативних підрозділів в умовах воєнного стану. Низка інших негативних чинників

сформували нетипові умови, в яких чинне на той час кримінальне процесуальне законодавство, що розроблялося для потреб мирного часу, виявилось неефективним для досягнення завдань кримінального провадження [6, с. 24]. Саме така ситуація склалася і з нормативно-правовим регулюванням проведення НСРД в особливих умовах, оскільки після початку конфлікту з РФ у 2014 році було внесено лише одну зміну у КПК [4], що регламентувала проведення НСРД і яка фактично полягала у «заміщенні» особи яка надавала дозвіл на їх проведенні [6, с. 26]. І до початку військової агресії у вигляді повномасштабних бойових дій, і відповідно появи нагальної необхідності в отриманні легітимного правового інструментарію для фіксації дій осіб, які вчинювали злочини в цих умовах, почалися швидкі зміни нормативно-правового регулювання як окремих інститутів кримінального процесу взагалі так і інституту НСРД зокрема.

Стан наукових досліджень. Слід зазначити, що питання нормативного забезпечення проведення НСРД в умовах дії особливих правових режимів майже не привертало уваги вчених, що пояснюється відсутністю необхідних передумов для наукового аналізу. Розвитку наукової думки не сприяла й та обставина, що вчені не мали безпосереднього доступу до фактичного матеріалу, а практичні працівники здебільшого не володіли достатніми навичками узагальнення, класифікації та опису наукових фактів. Наукові розробки проблемних питань правового забезпечення проведення досудового розслідування в умовах особливого режиму здійснювали: І. В. Гловюк, В. А. Завтур, О. В. Капліна, А. Г. Каткова, О. В. Лазукова. Зокрема, О. В. Лазукова, аналізуючи процеси нормотворення в «особливий» період, робить висновок, що розробка й прийняття нормативного підґрунтя, яке відповідало б потребам практики, здійснювалося здебільшого постфактум, тобто вже після виникнення екстраординарної

ситуації; характеризувалися поспішністю та безсистемністю; було спрямоване на максимальне спрощення кримінальної процесуальної форми за рахунок звуження обсягу процесуальних гарантій, нехтування дотриманням прав людини та створення надзвичайних судових (або позасудових) органів [6, с. 26–28], а також зазначає, що доповнення КПК України новою главою, в якій міститься лише одна ст. 615, не вирішило всіх проблем і відповідно моніторинг нормативно-правового регулювання дає можливість констатувати, що, окрім закріпленого розділу в КПК України, зміст інституту досудового розслідування в умовах воєнного, надзвичайного стану доповнюють також й інші закони України [6, с. 213].

Мета статті – визначити поняття та особливості реалізації системи правового регулювання проведення негласних слідчих розшукових дій в умовах особливого режиму досудового розслідування.

Основний зміст. Доповнення КПК України відповідними нормами права закріпили положення, що диференціюють правореалізаційний процес у частині здійснення досудового розслідування в умовах дії особливих правових режимів. Аналіз змісту цих положень дає змогу говорити, що в системі кримінального процесуального права з'явилася відносно відокремлена група норм, яка регулює порядок здійснення досудового розслідування в умовах дії особливих правових режимів і утворює інститут досудового розслідування в умовах воєнного, надзвичайного стану, як структурний елемент в системі кримінального процесуального права [7, с. 210]. Разом з тим, НСРД являють собою частину передбачених законодавством процесуальних дій, які є важливим способом збирання, закріплення та перевірки доказів. Вони проводяться уповноваженими на те органами і посадовими особами у кримінальному провадженні в порядку, встановленому кримінальним процесуальним законодавством України [8, с. 72]. Так, ст. 9 КПК України передбачено, що під час кримінального провадження суд, слідчий суддя, прокурор, керівник органу досудового розслідування, слідчий, інші службові особи органів державної влади зобов'язані неухильно додержуватися вимог Конституції України, КПК України, міжнародних догово-

рів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, вимог інших актів законодавства [9]. Наведене впливає зі ст. 19 Конституції України, якою визначено, що органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України [10; 11]. Відповідно, досудове розслідування ґрунтується на положеннях законів, але при цьому, підзаконні акти можуть лише уточнювати, роз'яснювати, не змінюючи суті положення законодавчого акту. Безумовно, наведене стосується правового регулювання проведення НСРД [8, с. 72–73].

За субординацією у теорії права відрізняють матеріальні (прямо регулює суспільні відносини) та процесуальні (визначає процедуру реалізації матеріального і є похідним від нього) галузі права. Процесуальні галузі права мають свій предмет регулювання, який відрізняється від предмета регулювання матеріальних галузей права. Ним є так звані організаційні відносини, що формуються в результаті діяльності уповноважених суб'єктів, пов'язаної із застосуванням норм матеріального права. Ці організаційні відносини являють собою особливий прошарок, який за рівнем не збігається з предметом регулювання матеріального права. Розглядаючи інститут НСРД, можна зазначити, що він регулюється нормами чинного КПК України, проте безпосередня реалізація його окремих форм пов'язана із застосуванням низки інших законодавчих нормативно-правових актів. Тобто складається ситуація для вирішення якої необхідно дослідити як правове регулювання досудового розслідування в особливих умовах, так і регламентацію проведення НСРД в цих же умовах.

Науковці вказують на те, що ефективна організація будь-якого заходу перебуває у тісному діалектичному взаємозв'язку із ґрунтовним оволодінням його правовим регулюванням. У теорії права на сьогодні не вироблено єдиного підходу до розуміння змісту правового регулювання. Наприклад, ряд науковців вважають, що під правовим регулюванням потрібно розуміти лише встановлення правових норм і забезпечення засобів їх реалізації, інший погляд на окреслене питання мають інші

науковці, які вважають, що розуміння правового регулювання не можна обмежувати межами правових відносин, а в його зміст потрібно включати усі форми впливу права на суспільні відносини. На думку А.І. Берлача, С.С. Бичкова, А.М. Колодія та інших вчених, найбільш близьким до істини розуміння правового регулювання як: здійснення за допомогою юридичних засобів правового впливу на суспільні відносини; виникнення на основі правової норми суб'єктивних прав і юридичних обов'язків; реалізація останніх у повсякденних життєвих відносинах [12, с. 170]. Особливості правового регулювання залежать від сфери регламентованих суспільних відносин, проте воно завжди має функціональну, управлінську сутність [13, с. 261]. Зокрема, специфіка правового регулювання НСРД полягає у значній деталізації порядку їх організації та проведення нормами кримінально-процесуального закону, а також у тому, що основу їх регламентації складають нормативні акти різної юридичної сили. Як приклад, це можуть бути положення КПК України про порядок особливого режиму досудового розслідування в умовах воєнного, надзвичайного стану або у районі проведення антитерористичної операції [9], якими закріплено загальні умови, порядок проведення НСРД та Інструкції [14], спрямовані на регулювання окремих питань проведення НСРД під час особливого режиму досудового розслідування [8, с. 73]. Разом з тим, необхідно врахувати також думку науковців, які зазначають, що особливістю цього інституту є те, що окрім «традиційних» норм права його зміст також формують норми-винятки із загальних норм кримінального процесуального права в частині здійснення досудового розслідування, аналіз яких дозволяє виокремити певну специфіку, що передбачає передумову у вигляді прийняття рішення про уведення воєнного стану, виключення з просторових та часових характеристик дії загального закону, корегування загальних норм у кризових умовах [7, с. 214]. Оскільки це реагування відбувається за рахунок норм права, які взагалі не відносяться до кримінального процесу, то систему правового регулювання НСРД в особливих умовах, необхідно розглядати не у вузькому значенні, (виключно стосовно проведення НСРД), а більш розширено,

включаючи ряд норм, які регулюють виникнення умов особливого правового режиму.

Своє основне нормативне закріплення вказані норми отримали у розділі IX1 КПК [9]. У 2014 році цей розділ містив лише одну ст. 615 з однойменною назвою, в якій зазначалося, що на місцевості (адміністративній території), на якій діє правовий режим воєнного, надзвичайного стану, проведення антитерористичної операції, у разі неможливості виконання у встановлені законом строки слідчим суддею повноважень, передбачених ... ст. 247 та 248 КПК (надання дозволу на НСРД) ... до осіб, які підозрюються у вчиненні злочинів, передбачених статтями 109–114-1, 258–2585, 260–263-1, 294, 348, 349, 377–379, 437–444 КК України, ці повноваження виконує відповідний прокурор. Оскільки у 2014 р. окремі територіальні частини Донецької та Луганської областей були зонами проведення АТО, то дія Закону України «Про судоустрій і статус суддів» [15] на цих територіях зазнала певного колапсу, але правовий режим цих територій передбачав особливий порядок забезпечення прав і свобод громадян України, які проживають на вищевказаній території. Тому виходячи з цього, було прийнято ряд законів з метою створення умов для якнайшвидшої нормалізації обстановки, відновлення правопорядку, конституційних прав і свобод громадян, а також прав і законних інтересів юридичних осіб. Але слід зазначити, що законодавець, створюючи норми для проведення НСРД у процесі досудового розслідування в процесі кризового перебігу подій припустився ряду помилок, які значно ускладнили їх застосування. Водночас правова регламентація, встановлена КПК України, наявність великої кількості нормативних актів, що встановлюють порядок здійснення НСРД на підзаконному рівні, не змогли запобігти виникненню суттєвих проблем, які з'являються у ході практичного застосування положень законодавства при їх проведенні [16, с. 184]. Аналіз зазначеної норми дозволяє виокремити ряд недоліків: не визначено рівень прокурора, який має право виконувати функції слідчого судді – тобто прокурор одразу виконував і функції процесуального керівника і відповідно клопотав про отримання дозволу на проведення НСРД, а також надавав цей дозвіл. На цю невідповідність

звертали увагу міжнародні експерти у вересні 2014 року. Джеремі Мак Брайда, (консультант Ради Європи) зазначав: «... ці повноваження повинні здійснюватися прокурором, «який здійснює процесуальне керівництво у відповідному кримінальному провадженні», що вказує на відсутність розподілу ролей/функцій. Це пояснюється тим, що той же прокурор, що буде клопотати про обрання запобіжного заходу, проведення обшуку або вилучення документів та речей, чи погоджувати таке клопотання слідчого, виконуючи роль слідчого судді, цей прокурор буде погоджувати те, про що він сам вже клопотав» [17]; норму було виписано таким чином, що здійснення прокурором повноважень слідчого судді можливе (серед інших умов) тільки якщо були вчинені певні види злочинів перелік ст. КК України було надано безпосередньо у ст. 615 ПК України). У результаті склалася ситуація, коли у випадку вчинення кількох злочинів різної кваліфікації (або перекваліфікації дій особи у ході досудового розслідування) – неможливо було чітко визначити хто саме має надавати дозвіл на проведення НСРД (прокурор або слідчий суддя); використання терміну «відсутня можливість виконання слідчим суддею повноважень» містить як мінімум два оціночних судження: суб'єктивний підхід до «можливості» та термін цього стану; відсутня вказівка на те, яким саме процесуальним документом прокурор повинен зафіксувати своє позитивне рішення що до дозволу на проведення НСРД, оскільки «ухвалою» оформлюються тільки рішення судді; відсутня вказівка на те, як слід вирішувати питання надання дозволу на проведення НСРД за умови коли відсутня можливість зареєструвати кримінальне провадження у ЄРДР, оскільки ухвала (постанова) про проведення НСРД повинна містити відповідний номер реєстрації кримінального провадження у ЄРДР. Частково ці питання були вирішені шляхом підзаконного нормативного регулювання, наприклад Інструкція «Про порядок превентивного затримання у районі проведення антитерористичної операції осіб, причетних до терористичної діяльності, та особливого режиму досудового розслідування в умовах воєнного, надзвичайного стану або у районі проведення антитерористичної операції» [14], регламентувала оформлення рішення

щодо надання дозволу на проведення НСРД у вигляді постанови прокурора, хоча зазначала, що це прокурор, який здійснює процесуальне керівництво у відповідному кримінальному провадженні. Таким чином, на той період було законодавчо врегульовано, що здійснення повноважень прокурором що до проведення НСРД припустимо тільки за умови виконання трьох умов, а саме: це має відбуватись на «місцевості (адміністративній території), на якій діє правовий режим воєнного, надзвичайного стану, проведення антитерористичної операції»; були вчинені злочини певного визначеного виду; слідчий суддя не може виконати повноваження у встановлені КПК України строки. У такому вигляді зазначені норми функціонували практично до 2022 року і за цей період правоохоронці намагалися усунути визначені вище недоліки шляхом регулювання підзаконними нормативними актами. З початком збройної агресії РФ і виникнення необхідності законодавчого регулювання та усунення зазначених недоліків було прийнято ряд ЗУ [5; 18; 19; 20], які були покликані вирішити ряд питань: визначити рівень прокурора, який вправі здійснювати повноваження слідчого судді в умовах воєнного стану (наділивши такими повноваженнями керівника органу прокуратури); унормувати початок досудового розслідування та фіксації руху кримінального провадження у разі відсутності до ЄРДР; визначити процесуальні документи, якими оформлюється рішення що до проведення НСРД; уточнити терміни, які використовуються для визначення об'єктів НСРД («електронні комунікаційні мережі», «радіоблакування (радіоелектронний засіб)»).

Спроби нормативно врегулювати порядок кримінального провадження в умовах дії особливих правових режимів, мають спорадичний характер; унормування вказаного сегменту правовідносин відбувалося постфактум, тобто вже після виникнення кризової ситуації і відповідно вказане нормативне забезпечення характеризувалося фрагментарністю [21, с. 193].

Безумовно, основу правової регламентації НСРД утворюють положення Конституції України, які визначають засади конституційного статусу особи у державі, функціонування системи законодавчих, виконавчих і судових органів державної влади. Конституцією України

закріплено обов'язок органів державної влади та органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та Законами України (ст. 19) [10]. Вказане відноситься й до діяльності правоохоронних органів, у т.ч. прокурора та органу досудового розслідування при здійсненні доказування із застосуванням негласних методів і засобів [22, с. 42]. Стосовно конституційності зазначених норм точаться суперечки, оскільки ряд дослідників вважають, що ст. 615 КПК України суперечить Конституції України та міжнародному законодавству. Т.Є. Леоненко зауважує: «у ст. 124 Конституції України встановлено, що делегування функцій судів, а також привласнення цих функцій іншими органами чи посадовими особами не допускаються», згідно зі ст. 31 ЗУ «Про правовий режим надзвичайного стану», правосуддя на території, де введено надзвичайний стан, здійснюється лише судами, створеними відповідно до Конституції України, тобто формально впровадження будь-яких скорочених або прискорених форм судочинства забороняється, навіть за умов складної ситуації в країні. Крім того, вищезазначеним положенням порушується принцип змагальності сторін, оскільки, згідно із ч. 3 ст. 22 КПК України, під час кримінального провадження функції державного обвинувачення, захисту та судового розгляду не можуть покладатися на один і той самий орган чи службову особу [23, с. 61].

В. Новожилов, відмічаючи, що відкриті загарбницькі дії РФ, поновлені 24 лютого 2022 року, поставили перед органами кримінальної юстиції ряд завдань, які до того так масово не виникали от уже 77 років, але водночас варто пам'ятати про правові імперативи, що продовжують діяти навіть в умовах воєнного стану – у галузі кримінального процесу це вимоги ст. 29 Конституції України, статей 3, 4 (пункт 1) і 7 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [24]. На нашу думку (яка підкріплюється Висновком комітету ВР з питань правової політики та правосуддя [25]), дійсно у Конституції зазначається, що Україна є правовою державою (ст. 1), органи законодавчої, виконавчої та судової влади здійснюють свої повноваження у встановлених цією

Конституцією межах і відповідно до законів України (ч. 2 ст. 6), закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй (ч. 2 ст. 8). За приписом ч. 2 ст. 19 Конституції України органи державної влади зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України. Ч. 1 ст. 92 Конституції України передбачено, що діяння, які є злочинами, та відповідальність за них (п. 22), судустрій, судочинство, організація і діяльність прокуратури, органів дзнання і слідства (п. 14), основи національної безпеки (п. 17), правовий режим воєнного і надзвичайного стану (п. 19) визначаються виключно законом, а прийняття законів належить до повноважень Верховної Ради України як єдиного органу законодавчої влади в Україні (ст. 75, п. 3 ч. 1 ст. 85 Конституції України). Водночас, існуюче нормативне забезпечення (наприклад редакція ст. 615 КПК України) у частині регламентації НСРД унеможлиблювала (або значно ускладнювала) їх використання у практичній діяльності правоохоронних органів, пов'язаній з боротьбою з тероризмом, незаконними збройними формуваннями, ДРГ противника, колаборантами та іншими особами які вчиняють злочини в умовах надзвичайного, воєнного стану. У зв'язку з чим необхідно наголосити, що хоча, відповідно до Конституції: права і свободи людини і громадянина захищаються судом (ч. 1 ст. 55); правосуддя в Україні здійснюється виключно судами; делегування функцій судів, а також привласнення цих функцій іншими органами чи посадовими особами не допускаються (ч. 1 ст. 124), але та ж проголошує, що конституційні права і свободи людини і громадянина не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Конституції України (ч. 1 ст. 64). Оскільки в умовах воєнного або надзвичайного стану можуть встановлюватися окремі обмеження прав і свобод (із зазначенням строку дії цих обмежень), то фактично законодавець може забезпечити ефективне використання інструментарію правоохоронної діяльності НСРД під час фіксації дій осіб, які вчиняють зло чини в умовах надзвичайного, воєнного стану. Тому запровадження змін до ст. 615 КПК України, які встановили, що на місцевості (адміністративній території),

на якій діє правовий режим воєнного, надзвичайного стану, проведення антитерористичної операції, повноваження, стосовно надання дозволу на проведення НСРД, контролю за їх проведенням (те, що власне раніш повинен був здійснювати слідчий суддя), виконує відповідний прокурор обласного рівня або його заступник (пізніше цей суб'єкт був змінений на керівника органу прокуратури) [25]. Тобто зазначені вище зміни до ст. 615 КПК України увели у правове поле механізм надання дозволу на проведення НСРД, визначивши умови обмеження конституційних прав громадян на рівні Закону в рамках особливого правового режиму досудового розслідування.

Загальні нормативні акти призначені для усіх суб'єктів, у них закріплено загальні правила поведінки, а спеціальні нормативні акти відображають особливості правового регулювання в окремих умовах. Саме таким чином вибудовується механізм проведення НСРД в умовах особливого правового режиму досудового розслідування. Немає сенсу безпосередньо нормами КПК регулювати, яким чином визначається наприклад термін дії особливого правового режиму, оскільки поняття і самих особливих правових режимів і їх термін зазначено у інших нормативних актах загальної дії, а наприклад строк, коли слідчий суддя не має об'єктивної можливості виконувати свої функції на певній території – визначається нормативним актом більш «вузької» дії.

М.Т уркот звертає увагу на те, що введення у дію одного з особливих правових режимів (воєнного, надзвичайного стану, проведення АТО) не зумовлює автоматичного запровадження особливого режиму досудового розслідування, оскільки фактичною підставою для запровадження останнього є об'єктивна неможливість здійснення досудового розслідування у звичайному порядку. Так, порядок, закріплений у ст. 615 КПК України, реалізується лише за умови відсутності об'єктивної можливості виконання слідчим суддею своїх повноважень у встановлені законом строки. З цього вбачається, що гнучкість у правовому регулюванні досягнута за допомогою нечіткого правового формулювання (оцінного поняття), що може спричинити певні труднощі у правозастосовника, пов'язані з усвідомленням правового

змісту й обсягу останнього (тобто може містити значні резерви дискреції уповноважених осіб). Однак виклад зазначеної норми в казуальний спосіб не вбачається можливим, оскільки непередбачуваний характер ситуації (можливість її швидкої зміни), вибір тих чи інших засобів, необхідність оперативного прийняття рішень, функціонування в умовах професійного ризику, суттєво впливають на кримінальну процесуальну діяльність [26, с. 50]. Правове регулювання провадження НСРД в Україні є сукупністю нормативних актів, які закріплюють правові норми, що регулюють групи однорідних суспільних відносин, через застосування яких регламентуються відносини між державою в особі уповноважених законом суб'єктів проведення НСРД та окремими особами й групами осіб, які здійснюють протиправну діяльність. Специфіка правового регулювання НСРД полягає у значній деталізації порядку їх організації та проведення нормами кримінального процесуального закону в умовах запровадження особливого режиму досудового розслідування. Зазначені нормативні акти вирішують ряд завдань щодо проведення НСРД в умовах особливих правових режимів досудового розслідування, а саме: надають можливість Генеральному прокурору, керівнику обласної прокуратури, їх першим заступникам і заступникам своєю постановою доручати здійснення досудового розслідування іншим органам досудового розслідування не лише у разі неефективності здійснення досудового розслідування, а також за наявності об'єктивних обставин, що унеможливають функціонування відповідного органу досудового розслідування чи здійснення ним досудового розслідування в умовах введення в Україні або окремих її місцевостях воєнного, надзвичайного стану; надають керівнику органу прокуратури в умовах введення в Україні або окремих її місцевостях воєнного, надзвичайного стану користуватися повноваженнями слідчого судді, передбаченими певними статтями КПК України, у випадку відсутності об'єктивної можливості їх виконання слідчим суддею; визначають вид та порядок оформлення процесуальних документів, які містять дозвіл на проведення НСРД в умовах введення в Україні або окремих її місцевостях воєнного, надзвичайного стану.

Висновки. Таким чином, нормативно-правове регулювання НСРД в умовах особливого режиму досудового розслідування – це процес прийняття, зміни або скасування правових норм, які регламентують підготовку та проведення НСРД під час воєнного, надзвичайного стану або у районі проведення антитерористичної операції чи заходів із забез-

печення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації та/або інших держав проти України, що характеризується рядом факторів дестабілізуючого характеру, які унеможливають ведення досудового розслідування в межах існуючого нормативно-правового регулювання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12 травн. 2015 р. № 389-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2015. № 28. Ст. 250.
2. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24 лют. 2022 р. № 64. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show>
3. Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» : Закон України від 24 лют. 2022 р. № 2102-IX. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show>
4. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо особливого режиму досудового розслідування в умовах воєнного, надзвичайного стану або у районі проведення антитерористичної операції : Закон України від 12 серп. 2014 р. № 1631-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 39. Ст. 2008.
5. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану : Закон України від 14 квітн. 2022 р. № 2201-IX. URL: <https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2201-20#Text>
6. Лазукова О. В. Особливий режим досудового розслідування в умовах воєнного, надзвичайного стану або у районі проведення антитерористичної операції : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2018. 263 с.
7. Лазукова О. В. Особливості правового змісту інституту досудового розслідування в умовах воєнного, надзвичайного стану або у районі проведення антитерористичної операції. *Вісн. Нац. акад. прав. наук України*. 2016. № 4 (87). С. 208–218.
8. Сало О. М. Реалізація повноважень керівником органу досудового розслідування при проведенні негласних слідчих (розшукових) дій. : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Ірпінь, 2018. 254 с.
9. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI. *Голос України* від 19.05.2012. № 90–91.
10. Корнієнко М.В. Нормативно-правове регулювання негласних слідчих (розшукових) дій. *Електронне наукове видання «Порівняльно-аналітичне право»*. 2015. № 1. С. 301–303.
11. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Служби безпеки України щодо офіційного тлумачення положення частини третьої статті 62 Конституції України від 20.10.2011 № 12-рп/2011. *Інформаційний веб-сайт Верховної Ради України*. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/v012p710-11>
12. Берлач А.І., Бичкова С.С., Карпенко Д.О., Колодій А.М. Правознавство: *підручник*. Київ : Всеукраїнська асоціація видавців «Правова єдність», 2008. 792 с.
13. Колодій А.М., Лисенков С.Л. Теорія держави і права : навч. посіб. Київ : Юрінком Інтер, 2003. 368 с.
14. Про затвердження Інструкції про порядок превентивного затримання у районі проведення антитерористичної операції осіб, причетних до терористичної діяльності, та особливого режиму досудового розслідування в умовах воєнного, надзвичайного стану або у районі проведення антитерористичної операції : наказ М-ва внутр. справ України, Ген. прокуратури України, Служби безпеки України від 26 серп. 2014 р. № 872/88/537. *Офіційний вісник України*. 2014. № 67. Ст. 127.
15. Про судоустрій та статус суддів : Закон України від 07 липн. 2010 р. № 2453-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2010. № 41–42, № 43, № 44–45. Ст. 529.
16. Комашко В. В. Контроль за вчиненням злочину: сутність та зміст. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2013. Вип. 3. С. 183–192.
17. Про внесення змін до «Закону України про боротьбу з тероризмом» і Закону України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо особливого режиму досудового розслідування в умовах воєнного, надзвичайного стану та у районі проведення антитерористичної операції» : Коментарі щодо Закону України: підгот. на основі комент. Джеремі МакБрайда. URL: <https://rm.coe.int/16802e75b2>

18. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України та Закону України «Про попереднє ув'язнення» що до додаткового регулювання забезпечення діяльності правоохоронних органів в умовах воєнного стану : Закон України від 3 бер. 2022 р. № 2111-IX. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show>

19. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України та Закону України «Про електронні комунікації» щодо підвищення ефективності досудового розслідування «за гарячими слідами» та протидії кібератакам : Закон України від 15 бер. 2022 р. № 2137-IX. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show>

20. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення окремих положень досудового розслідування в умовах воєнного стану : Закон України від 27 липн. 2022 р. № 2462-IX. URL: <https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2462-20#n2>

21. Лазукова О. В. Нормативне забезпечення та практика реалізації процесуального порядку надання дозволу на проведення негласних слідчих (розшукових) дій в умовах воєнного, надзвичайного стану або у районі проведення антитерористичної операції. Пробл. Законності. Харків : Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2017. Вип. 138. С. 183–193.

22. Гагач В. А. Повноваження прокурора при організації проведення негласних слідчих (розшукових) дій. *Вісник кримінального судочинства*. 2016. Спец. вип. № 1. С. 34–42.

23. Леоненко Т. Є., Усс Л. О. Особливості дії Закону України «Про судоустрій і статус суддів» в умовах воєнного, надзвичайного стану або в районі проведення антитерористичної операції. *Держава та регіони. Серія право*. 2015. № 2 (48). С. 59–62.

24. Новожилов В. Стаття 615 КПК – що далі? Пропозиції особливостей кримінального провадження в умовах воєнного стану. URL: <https://sud.ua/ru/ews/blog/231755-stattya-615-kpk-scho-dali-propozitsiyi-osoblivostey-kriminalnogo-provadhennya-v-umovakh-voyennogo-stanu>

25. Про внесення змін до статті 615 Кримінального процесуального кодексу України щодо особливого режиму досудового розслідування в умовах воєнного, надзвичайного стану та у районі проведення антитерористичної операції: Висновок Комітету Верховної Ради України з питань правової політики та правосуддя щодо проекту Закону (№ 2033 від 05 лют. 2015 р.). URL: <https://ips.ligazakon.net/document/XH1KH00Q>

26. Туркот М., Лазукова О. Особливості організації і процесуального керівництва досудовим розслідуванням в умовах дії особливих правових режимів. Забезпечення національної безпеки України в умовах дії особливих правових режимів. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2019. № 2. С. 44–59.